

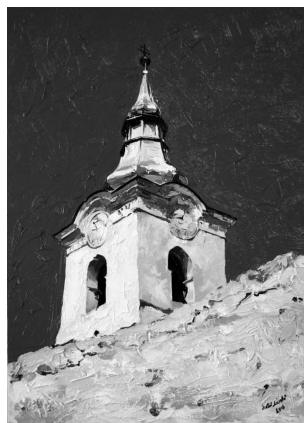
SZÓTS P. ZSUZSA

A PROFÁN ZSOLTÁRBÓL LETT *SZÉKELY HIMNUSZ*

Egy 100 éves dal története

Himnusz – van-e nyelvünknek magasztosabb zengésű szava? Akár leírjuk, akár kiejtjük, ünnepélyes hangulatot, nemes érzelmeket gerjeszt abban is, aki az etimológiáját nem ismeri. A szó lexikoni meghatározása szerint a himnusz eredetileg vallásos jellegű, Istent vagy isteni hatalmat dicsőítő, hozzá segítségért fohászoló, imaszerű ének. Tárja és alkalma tehát eredetileg valamely istenség vagy az Isten dicsérete, megnyerése és magasztalása. A vallásos költészet egyik legrégebbi műfaja, az ősi kultúrákban mindenhol fellelhető. Közeli rokona az irodalmi ima műfaja. A *Magyar Értelmező Kézisótár* valamivel részletezőbb, de korántsem túlbeszélő: „főnév 1. (Nemzeti) himnusz: megzenésített költemény, amelyet ünnepélyes alkalmakon a nemzet tiszteletére játszanak, énekelnek. 2. Irodalomtudomány: Istenség, eszmét stb. magasztaló költemény, ének: középkori himnuszok; a szabadság himnusza (nemzetközi szó: latin közvetítéssel a görögből vettük át).”¹

A magyar embernek a himnusz szó hallatán a Kölcsey Ferenc által írt nemzeti imánk, a *Hymnus* (...) jut eszébe. Székelyföld templomaiban a nemzeti imánk mellett felhangzik még egy ima: a *Székely himnusz*. Megszületése óta szinte hihetetlen, hogy mennyi mítosz, zavaros és hamis adat kering a köztudatban e „székely imádság” körül. Mindenekelőtt fontos leszögezni, hogy a *Székely himnusz* sose volt vetélytársa nemzeti imánknak, a magyar *Him-*

**Amit századunk
harmincas évei óta székely himnusz gyanánt énekelnek, a *Ki tudja, merre...* kezdetű ének, a nemzettrész Trianon utáni tehetetlenség tudatát fejezi ki, azt a szorongató érzést, hogy rajtuk már csak Csaba király és Isten segíthet.**

nusznak vagy a *Szózat*nak. Szorosan ehhez a kettősséghez, gondolatkörhöz kötődnek Sylvester Lajos, a sepsiszentgyörgyi *Háromszék* napilap néhai szerkesztőjének szavai: „Nekünk, erdélyi magyaroknak két szilveszter – az óesztendő-búcsúztató és újévköszöntő adatott, mert más csillagászati és politikai időzónában élünk. Rövid megszakítással hetven és valahány esztendeje immár.”²

Pontosan 100 évvel ezelőtt írta meg Csanády György a *Kántátét* – egy misztériumjáték részét képező, női karra írt ének sorait –, amely később a *Székely himnusz*ként vált közismertté. Egészen pontosan ismerjük mind a szövegíró Csanády György, mind a zeneszerző dr. Mihalik Kálmán életútját. Alkotásuk élt és hatott, a szokásjog révén lett valódi himnusszá, a folklorizálódás rögzös útján imitt-amott módosulásokkal vált közismertté. Szerepét betöltötte, olyannyira, hogy nemcsak Székelyföld magyarsága, hanem a földkerekség bármely tájára szétszóródott honfitársaink ugyanazzal az áhítattal éneklék, mint a Kölcsey–Erkel remekléseivel született, hivatalosított nemzeti imánkat.

Csanády György, a *Székely himnusz* szövegének írója (Székelyudvarhely, 1895. február 23. – Budapest, 1952. május 3.) Székelyudvarhelyen született, ugyanott érettségizett 1913-ban, a Református Kollégiumban, majd a budapesti Kereskedelmi Akadémián szerzett oklevelet. Szakmai tevékenységet azonban sosem folytatott, hanem az irodalomnak és az irodalomból élt. Miután 1915–1918 között megjárta az I. világháborús harcterek poklát, 1918. október 28-án a Piave melletti harcokban megsebesült, így leszerelték.³ Az összeomlás után családjával áttelepült Magyarországra, hírlapíróskodott, folyóiratot szerkesztett, és amint 1941-ben kiadott – mára már a feledés homályába tűnt, de akkortájt nagy sikerű –, *A májusi Nagyáldozat* című misztériumjáték előljáró beszédében maga írja: „Én költő voltam. Álmodtam egy nagyszerű közösség nagyszerű hivatásáról. És voltak pillanatok, amelyekben a SZEFEHE valóra váltotta ezeket az álmokat. A megtestesülés ténye: A májusi Nagyáldozat.”⁴

Csanády Györgyöt halála után előbb a Farkasréti temetőbe temették el, de később – végakarata szerint – hamvait hazahozták szülővárosába, és a református temetőben szülei és anyai nagyszülei mellé helyezték örök nyugalomra.

A szövegíró, költő, rádióriporter és hangjátékírónak öt kötete jelent meg élete során, ebből négy verseskötet: *Az évek*. Kolozsvár, 1922; *Almok*, 1926; *Ének*, 1934; a *Diáknymorért*; *A májusi Nagyáldozat* című misztériumjáték, ez utóbbi kettő évszám nélkül.⁵

Dr. Mihalik Kálmán a *Székely Himnusz* dallamának szerzője (Oravicabánya, 1896. február 21. – Szeged, 1922. szeptember 6.)⁶ Oravicabányán, a zömében tironi német telepesek és románok lakta délbánsági nagyközségben született. Anyai ágon székely, apai ágon kassai származású volt. Tanulmányait, kivéve az első elemi osztályt, a piarista, majd az unitárius gimnáziumban végezte. Kiválóan képzett, tehetséges zongorista volt, de jól rajzolt és festegetett is, mégis a kolozsvári egyetem orvosi karán folytatta tanulmányait. Nemsokára azonban mozgósították, kivitték a frontra, ahonnan 1916-ban visszavezényelték. Előbb Nagyszébenben, majd Szarvason, végül Kolozsváron teljesített katonai szolgálatot. Az összeomláskor a kolozsvári egyetemmel ő is Szegedre távozott. Oklevele megszerzése után rövid ideig Reinbold Béla mellett, az orvosi egyetem vegyészeti tanszékén volt tanársegéd. Tudományos és művészi pályafutásának a tifusz vetett véget, fiatalon, 1922. október 6-án hunyt el.⁷

De kik voltak ezek a fiatalok, akik szájából egykoron felcsendült a *Székely himnusz* dallama? És pontosan milyen céllal születtek meg a *Székely himnusz*

sorai? A *Székely himnusz* születésének körülményeit, előadási alkalmait, társadalmi fogadtatását és az ettől elválaszthatatlan társadalmi háttérét a Székely Egyetemista és Főiskolai Hallgatók Egyesülete (a továbbiakban SZEFHE) működésének ismerete nélkül nem lehet tárgyalni. A SZEFHE létrejötte szorosan összefügg a kor politikai döntéseinek következményeivel. Az önszegélyező szervezetet olyan erdélyi fiatalok alapították, akik 1920-ban kénytelenek voltak elhagyni szülőföldjüket. A Magyarországról leválasztott területeken a magyar nyelvű állami felsőoktatási intézmények megszüntetése, a diákok és tanárok életének ellehetetlenítése elvándorlási mozgalmat váltott ki.⁸ Erdélyben 1920 szeptemberétől a teológiákon kívül egyetlen magyar nyelvű felsőoktatási intézmény sem működhetett, így azok a magyar anyanyelvű fiatalok, akik nem tudtak jól románul, és folytatni akarták elkezdet tanulmányaikat, külföldre kényszerültek. A szülőföldtől való elszakadás, a családi háttér hiánya, a kapcsolatrendszer nélkülözése miatt a civil szervezet eme formája programokon túlnövő jelentőségű volt.⁹ Jelenleg is zajlanak azok a kutatások, amelyek megpróbálják feltárni, hány diák vagy tanulni vágyó fiatal, ifjú értelmiségi hagyta el szülőföldjét a trianoni békeszerződés következtében.

A SZEFHE létrehozója Csanády György volt: 25 éven át irányította és fogta össze a sokszínű egyesület munkáját. A szervezet otthonatlan székely fiatalokból verbuválódott – az összetartozás-tudat és a szülőföldszeretet ápolására, az általuk jogosnak tartott határrevízió hangoztatásával, az igazságtalannak mondott békeszerződés ismeretében, a jövőbe vetett hit reményében. Csanády György 1941-ben így emlékezett a kezdeti időkre: „Az 1920–21-es esztendőben öten építettük meg a Székely Egyetemista és Főiskolai Hallgatók Egyesületét, ami akkori hontalanságunkban hazánk, szegénységünkben otthonunk, árvaságban anyánk, világból kiesettségünkben egész világunk volt.”¹⁰ A négy alapítótársa: Incze Antal későbbi kiváló szemorvos és országgyűlési képviselő, János Áron a vele egyidős, székelypálfalvi születésű, jó nevű ügyvédé lett közgazdasági szakember, a szerencsétlen sorsú Kolosváry Borcsa Mihály, a *Függetlenség* című napilap későbbi főszerkesztője, akit 1946-ban a Népbíróság halálra ítélt, és december 6-án kivégezték; valamint Zakariás Gergely Sándor, a művelődésügy munkása.¹¹ A szervezet formálisan 1920-ban jött létre, és 1939. március 26-án társult az Erdélyi Szövetséghez, de 1945-ben még önálló kiadványokkal, rendezvényekkel részese volt a közéletnek.¹² Itt fontos megemlítenünk azonban, hogy az 1921-ben megjelent *Erdélyiek Kalendáriuma* egyik fejezetében, amelyben az Erdélyből, erdélyi célokért alakult egyesületeket sorolja, a szervezet megalakulását 1918-ra datálja.¹³ Csanády a visszaemlékezésében az 1918–1921 közötti időszakról nem sokat ír, *nemzeti szervezeten* nélküli időszakként említi.

Az egyesület tevékenysége széles körű volt, de leginkább a kulturális eseményekre vonatkozó információk maradtak fenn. Közvetett írások szólnak az egyesület segítő tevékenységéről, pl. az érettségi előtt álló hontalan fiatalok elszállásolását kollégiumok létesítésével oldották meg – 1922-től Szegeden a SZEFHE működtette a Bethlen István fiúkollégiumot.¹⁴ Az egyetemisták számára szálláshelyet kerestek, a szülőföldről kitiltottaknak az útlevelek megszerzésében hivatalosan jártak el, a tankönyvek vásárlását az ajándékozóknak adott tanácsokkal igyekeztek könnyíteni, a betegeknek orvosi felügyeletet, ellátást szerveztek, a szünidőben nyári munkát ajánlottak, felkarolva az idegenbe került, családi háttér nélkül maradt fiatalokat.¹⁵ A központ Szegeden volt, mivel a megszüntetett kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem tanári karának és diákjainak egy része Szegedre települt át, azonban a székhelye Budapesten, a Deák tér 2. sz. alatt volt.¹⁶

A SZEFEHÉ létrejöttét követően, egy éven belül 12 „nemzetség” alakult. A szervezeti tagolódás a székely székek mintájára épült: Aranyossszéki, Barcasági, Bihari, Csíki, Háromszéki, Kolozsvári, Küküllő menti, Olt menti, Marosszéki, Szatmári, Szilágysági, Udvarhelyi nemzetségre. A szervezők tehát igyekeztek belefoglalni a „nemzetségi” tagolódásba egész Erdély és Partium anyaországba szakadt diákságát.

Az egyházaktól, társadalmi szervezetektől független egyesület eredményeiről adott áttekintést 1941-ben Csanády György *A májusi nagy áldozat* című könyvében. Ez a kiadvány valójában egy rituális forgatókönyv a két évtizeddel korábban megírt egyesületi ceremónia lebonyolításához. A címlapon 1921-es évszám olvasható, és valóban az eredeti alkotást tette közzé, kiegészítve a bevezetővel és krónikás adatokkal. A záró fejezet kronológiai rendben ad hírt a nagyáldozatokról. A májusi nagyáldozat a tagok évenkénti nevezetes eseménye volt, egy rituális keretbe öntött ünnep, ahol a szervezet működéséről számot adtak, szóltak az oktatással, művészetekkel, pénzügyekkel, külföldi kapcsolatokkal foglalkozó részlegek eredményeiről. A találkozáshoz egy színpadszerű rendet, misztériumjátékot alkotott Csanády György, a ceremóniát kiegészítő zenét Mihalik Kálmán szerezte. A rendezvények húsz éven át zártkörűek voltak, csak a tagok vehettek részt. A második bécsi döntés után nyilvánossá váltak a találkozók. Ünnepeleységüket emelte a látványvilág és a gondosan kitervelt, szakralizációra törekvő szimbólumrendszer – saját zászlóval, matrikulummal, címerrel rendelkeztek. Csanády két évtizedre visszatekintve huszonkét találkozót tartott számon. A Nagyáldozatot több helyszínen is megrendezték, azonban legtöbbször a zugligeti „Disznófő” vendéglő feletti tisztáson zajlott, az eredeti elképzeléseknek megfelelően a szabad ég alatt.¹⁷ A rítushoz hozzátartozott a hun-magyar-székely rokonság eszméjének hirdetése, a Hadúr előtti tisztelgés, a Nap, a Tűz és a Föld előtti tiszteletadás.¹⁸ A kimondott, megfogalmazott cél az erdélyi magyarság összetartozás-tudatának ébrentartása, megerősítése volt.¹⁹ A beszámolók alapján az eredetileg megírt forgatókönyvet soha nem sikerült teljesen megvalósítani, sokszor a nem megfelelő időjárás, a történelmi események is befolyásolták lezajlását.

A szervezetet 1948-ban megszüntették, tevékenységükkel kapcsolatos dokumentumaikat szigorúan titkos anyagként kezelték, sok esetben megsemmisítették. A szervezeti szabályzatukat nem ismerjük, és mivel a működési dokumentumok zöme elveszett, a tevékenységükről alkotható kép nem teljes.²⁰

Csanády György saját szavaival a SZEFEHÉ megalakulását, tevékenységét és szellemiségét ekképpen összegezte: „Én költő voltam. Álmodtam egy nagyszerű közösség nagyszerű hivatásáról. És voltak pillanatok, amelyekben a Szeffe valóra váltotta ezeket az álmokat. A megtestesülés ténye: A májusi Nagyáldozat. Mi a Nagyáldozat? [...] A magunk összetartozásának, testvériségének, kizárólagosságának és elhivatottságának érzése. A nemzetségek évenként való lustruma, számadásra hívása és lélekgyakorlata. [...] Ez a könyv huszonhárom esztendő beszámolója. [...] Volt idő, hogy az egyesületi élet ellanyhult, nemzetségek életműködése megbénult, az erdélyi utánpótlás elakadt. Mikor a legtöbben voltunk ezertizennyolcan, mikor a legkevesebben, kétszázötvenen vettünk részt a Nagyáldozaton. De majdnem minden esztendőben megtartottuk ezt a májusi ünnepet, s az újból és újból összekovácsolt, s a jövőre mindig új erővel és elhatározással töltött meg minket.

Akik nem ismerték, pogányságnak, fehérlóáldozásnak csúfolták ceremóniánkat. Ez ellen sohasem védekeztünk, mert sohasem beszéltünk róla. Titok volt, s

meg tudtuk tartani a titkot. Az az egy-két rigmus és ének, ami nyilvánosságra került, névtelenül bolyongott a világban mindez időkig. Így jutott haza Erdélybe a Nagydózat »Kántáté« nevű, tehát zsoldárnak készült éneke is, és lett belőle ott-hon a Székely Himnusz.”²¹

A SZEFE a történelemteremtő, történelemápoló, közösségösszetartó szervezetek közé tartozott, noha a misztikus időkből eredeztetett székely–hun–magyar rokonság tudata, Attila örökségének eszménye a szervezettől függetlenül máig él, az akadémiai elméletekre alapozott történelemtanítás ellenére is. A *Székely himnusz* ebben az összefüggésben kapott teret, a messzi múltat idézve, a 19. századi eszméket éltetve egy újabb megfogalmazásban.²²

Csanády hiteles tájékoztatása szerint az 1921-ben keletkezett verset, amelynek zenéjét Mihalik Kálmán szerezte, nem himnusznak, hanem kórus által énekelt zsoldárnak szánta. A *Kántáté* egyike volt a *Májusi Nagydózat*ban megjelent négy dalnak. Első előadása 1922. május 22-én²³ volt Budapesten, Aquincumban, ahol a zeneszerző is megjelent.²⁴ Ugyanezen év őszén már *Himnuszként* említi a szerző, Mihalik Kálmán halálhíre kapcsán: „Halott testvérünket a SZEFE internátus csarnokában fehér őszirózsák közé ravataloztuk fel. Mellette állt édes anyja, ki Kálmán fiában a harmadik és utolsó gyermekét temette s ezt is mint a másikat kettőt, akkor, mikor már a diploma kezében lett volna. Rettenetes tragédia. [...] Szótlán bánattal nézték őt a ravatalon tanárai, a Szeffe és a Defhe ifjúsága, akik tudják, hogy mekkora érték tűnt el a küzdő sorból. Elkísérték az utolsó útra szegedi ismerősei is meleg könnyel, megértő szívvel. [...]”

Amíg koporsóját a sírba eresztették, jóbarátai igazán hulló könnyzáró közt a megboldogult szerezte székely *Himnusz* eléneklésével búcsúztatták, hogy dal kísérelje azt, aki életében csak dalolni tudott, még szenvedésében is.

*Kitudja merre, merre visz a végzet
Borongós úton, sötét éjjelen
Segítsd még egyszer győzelemre néped
Csaba király a csillagösvényen
Maroknyi székely porlik, mint a szikla
Népek harcától zajló tengeren
Fejünk az ár, jaj, százszor elborítja
Ne hagyd el Erdélyt, Erdélyt, Istenem*

Könnyünk kevés volt megsiratni őt, az igazi bajtársat, az orvosi és muzsikusi tehetséget, az *Új Élet* színi kritikusa.” (*Új Élet*, 1922. szeptember 15.)²⁵

A két világháború közötti időszakban a Kántáté a SZEFE által rendezett ünnepségeken hangzott fel, kézzel másolt kottáját a jelenlévők közt szétosztották, így terjedhetett a főleg Erdélyből elszármazottak körében. A korabeli sajtóban csak elvétve említik a székelyek himnuszt, ha fel is tűnt, úgy említik, mint a SZEFE himnusza. Erről a periódusról elmondhatjuk, hogy elsősorban az Erdélyből menekültek csoportjában ismerték és énekeltek a nagyobb ünnepek alkalmával, valamint soha nem használták a dal eredeti címét.

A második bécsi döntést követően, 1940 szeptemberében a rádió lejátszotta az addig csak szűk körben ismert himnuszt, így a hallgatók ezrei hallhatták. A hírt a sajtó is közölte, azonban a szerzők nevét elhallgatta.²⁶ Ezt követően számos téves információ került a napvilágra a szerzők kiletére vonatkozóan, többen is magukra vállalták a szerzői jogokat. Csanády a rádió megbízásából Erdélyben

tartózkodott, amikor értesült a szerző kiléte körüli vitáról. 1940 októberében a *Függetlenségnek* és az *Esti Újságnak* adott interjúkban ismertette a himnusz születésének körülményeit: „1921-ben kezdtük előkészíteni az első Nagyáldozatot, a SZEFEH első nagy ünnepi összejövételét. Megírtam és összeállítottam az irreudenta gondolatot és a székelység örök összetartozását szimbolizáló szertartást. Felkértem Mihalik Kálmánt, ezt az istenáldotta tehetségű művészt, hogy írjon versemhez zenét. Mihalik készséggel elvállalta a munkát, de lassan készült el vele. Itt megmutatom Szegedről 1922. május 16-án keltezett levelét, amelyben mentegetőzik, amiért csak most küldheti a kottát. Ebben a kotta kötegen volt a Székely himnusz is, amelyen már 1921-ben dolgozott Mihalik. [...] Eredetileg nem ezt szántam himnusznak, hanem egy másik szerzeményt. Mégis ez lett a népszerűbb és elnevezték Székely himnusznak, mindjárt az első előadásakor »száműzetésünk negyedik esztendejében«, azaz 1922-ben. [...]

A székely himnusz hűsz esztendő alatt gazdátlanul járta a világot. Eljutott San Franciscóba, Tokióba és Székelyudvarhelyre. Volt rá okom, hogy ne kerüljön összefüggésbe nevemmel a tágabb nyilvánosság előtt és szép is volt így: szabadságával megfosztott népnek volt titkos szívdobogása. Nem is himnusznak, hanem zsolnárnak született, az tette himnusszá, hogy a székelység összessége osztatlanul a magáénak vallotta, hogy egyszer valahol öntudatlanul meghajolt előtté egy zászló. A történelem a Székely himnuszt hanglemezeire véste. Tudtomon kívül történt, ennél a műveletnél nem voltam jelen. De ha már megtörtént, aláírom a hűsz éve halott Mihalik Kálmán és a magam nevében. S a holtaknak kijáró kegyelet, de sokezer tanú nevében is remélem, hogy ezzel a szerzői jog kérdése lezárul.” (*Függetlenség*, 1940. október. 13.)²⁷

Csanády jellemző szerénységével soha nem dicsekedett szerzeményével, nem himnusznak szánta, de amint a fenti sorokból is kiderült, már az első felcsendülésekor himnuszként énekelték. Sajnos a szerzői jog körüli vita csak peres úton oldódott meg, végül 1941 februárjában a „pécsi szerzőtriász” nyilatkozatban ismerte el, hogy nem ők a szerzők.²⁸ Ha nincs a plágiumper, a magyarság talán nem ismerné a *Székely himnusz* szerzőinek kilétét. Nem született volna meg *A Májusi Nagyáldozat* című krónika sem, amely egyetlen hitelesnek tekinthető forrása a SZEFEH tevékenységének és egyben korrajza a két világháború között Magyarországon élő erdélyi menekültek társadalmának.

A *Székely himnuszt* napjainkban igen jelentős társadalmi réteg énekli közösségi összejöveteleken, politikai indíttatású rendezvényeken vagy éppen családi események alkalmával. A rendszerváltás előtti Erdélyben mindig tiltották előadását, sőt büntették azt, aki énekelté.

Az eltelt 100 évben, minden tiltás, negatív kritika ellenére a *Székely himnusz* a folklórművek módjára terjedt. Sokan elhatárolódtak tőle, mondván, hogy Csanády György verse, Mihalik Kálmán zenéje sem poétikai, sem zenei szempontból nem méltó a figyelemre. Ezen túl az elhatárolódást személyes élmények tovább motiválták, így például László Ferencnél is: „Jellemző, hogy a szóban forgó dal nem a Székelyföldön született, hanem Budapesten. Mind a szövegírója [...], mind a zeneszerzője [...] olyan magyar volt, aki az impériumváltozás után nem vállalta az új sorsot, hanem áttelepült az anyaországba.”²⁹ Dobszay László (1935–2011), a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem néhai tanára is számos ellenérvet sorolt fel: „A székely himnusz egy viszonylag kicsiny, sajátos gondolkodású csoport tulajdona maradt a közelmúltig. Magyarországon ellene hatott nemcsak a politikai tilalom, hanem a többé-kevésbé mégis érvényesülő érték-

igény is. Erdélyben az elnyomatás évei sajátos érzelmi töltést adtak a tiltott gyümölcs élvezetének. De az erdélyi értelmiség körében megszólaltak a kritikai hangok is. Azoké, akik nem akarták azonosítani vele sem magyarságukat, sem erdélyiségüket. Egyesek más székely himnuszt ajánlottak: népdalokra vagy Bartók *Este a székelyeknél* dallamára írt-keresett versezeteket. Itthon a falurombolás elleni tüntetésekben hozták elő azok, akik fiatalokból emlékeztek rá. Bizonyos, hogy sokak számára őszinte érzés kifejezése volt, akár a nemzeti érzése, akár az Erdély melletti kiállásé. Rosszabb, amikor cinikus politikai manipulációk eszközüvé vált. Igazi végiggondolás persze nem állt mögötte. Mi sem mutatja ezt jobban, mint hogy ez a lényegében pogány mentalitású szöveg egyes templomokba is behatolt.³⁰

Az elítélők sorába tartozók szerint képzavar a porladó szikla, a „népek harcának zajló tengere” szókép, ismét mások zenei fogyatékosságra hivatkozva énekelhetetlennek tartják, és elhatárolódnak Csanády és Mihalik személyétől. 1941–1944 között az iskolákban kötelezővé tették a cseppet sem egyszerű ének megtanulását, amely szintén csak ártott a népszerűségének.³¹

Az erdélyi magyarság egy része a csíksomlyói búcsúéneket tartja az ősi székely himnusznak, amelyet Bartók Béla *Este a székelyeknél* című szerzeményére énekelnek: *Ó (Hej) én édes jó Istenem. Az Ének* című folyóirat hirdetett meg egy pályázatot 1940-ben, Bartók Béla *Este a székelyeknél* dallamához kerestek szöveget Észak-Erdély visszacsatolása tiszteletére. A szolnoki leánygimnázium Mária-kongregációja küldte be a verset, amelynek szerzője kezdetben nem fedte fel nevét, a folyóirat közölte a dallamhoz ajánlott szöveget, azzal a megjegyzéssel a végén, hogy „*Íme, egy igazi Székely Himnusz*”. Későbbi kutatások felfedték, hogy a szövegíró Tamás Győző lelkész, hittantanár, aki megbecsült karvezető volt Szolnokon.³² „*Íme, egy igazi Székely Himnusz*” – feltételezhetően sokan ezt értették félre. A Csanády–Mihalik páros által szerzett *Kántáté*hez hasonlóan folklorizálódott a dal, nótaként, népdalként vagy egyházi népénekként is lehet találkozni vele.

1946 után mind Magyarországon, mind Romániában a tiltott énekek listájára került, és csak illegális úton terjedhetett. A külhoni magyarságnak, főleg az amerikai emigrációnak köszönhető azoknak a szórólapoknak a megjelenése, amelyeken a történelmi Magyarország térképének mellékleteként jelent meg a Székely himnusz szövege és dallama. Énekeskönyvekben nem kapott helyet a rendszer-változás előtt. Először egy 1992-ben kiadott kiadvány közölte: Kriza Kálmán – *Ha dalolni támad kedvem*.³³

Csanády sokáig nem írta oda a nevét a vers elé, köteteibe sem vette fel. Ez utólagos magyarázat nélkül is érthető, mert a vers, különösen megzenésítve, erős nemzeti érzéseket megmozgató mű, amely a kisantant államaiban, különösen Romániában elég hamar és évtizedeken át tiltott, üldözött lett. Az anonim terjedésnek az lett a következménye, hogy ismeretlen szerzőségű műnek véelve többen alakítottak a szövegen, versszakokat írtak hozzá.³⁴

Csanádynak módja lett volna a szövegen változtatni, a kéziratot apróságokat módosított is, azonban megőrizte az eredeti hangvételt. Azt a bizonytalan életérzést ragadja meg, amit akkor, abban a történelmi helyzetben érezhetett a szándéka ellenére az anyaországba szakadt székely diák. Ugyanakkor a vers nem borúlátó, hiszen az Istenhez fohászkodik, hogy ne hagyja magára a népet, és aki nek erős a hite, azt nem is hagyja. A himnikus jelleget az emelkedett hangvétel, az Isten megszólítása adja.³⁵ 1921-ben így állította a jövő elé a megmaradásba ve-

tett hitet, ez egy tudatos költői alkotás. Az apró különbségek között érdemes felfigyelni arra, hogy a hetedik sort háromféleképp írta: a „Fejünk a hullám százszor elborítja”, vagy „Fejünk az ár ezerszer elborítja”, vagy „Fejünk az ár, jaj, százszor elborítja”. Viszont sohasem írta le a „Ne hagyj elveszni Erdélyt” kifejezést. Ez elsősorban az amerikai magyarok körében terjedt el, és tény, hogy ma általában így éneklük. Időközben változott a dallam is. A második sor leegyszerűsödött, első fele megismétli az első sort. A folklorizálódás során alapvetően nem változott a szöveg, de érdemes megfigyelni a módosításokat:

Csanády költeménye

Folklórváltozat

Ki tudja merre, merre visz a végzet

Göröngyös úton, sötét éjjelen.

Segítsd még egyszer győzelemre néped,

Csaba király a csillagösvényen

Maroknyi székely porlik, mint a szikla

Népek harcától zajló tengeren,

Fejünk a hullám százszor elborítja,

Ne hagyj el Erdélyt, Erdélyt, Istenem!

Vezesd még egyszer..

Csaba királyfi a

Népek harcának zajló tengerén

Fejünk az ár, jaj, ezerszer elborítja

Ne hagyj elveszni Erdélyt, Istenünk!³⁶

A Csanády család 1990-ben közreadta a dal hiteles szövegét és kottáját, azonban a mai napig számtalan szövegváltozata kering az éneklők körében.

2009. szeptember 5-én Székelyudvarhelyen megtartott Székelyföldi Önkormányzati Nagygyűlésen határozatban fogadták el az önkormányzati képviselők Székelyföld hivatalos himnuszának.

A *Székely himnusz* létjogosultságát több kritika érte, éri. A kifogások ellenére napjainkban a világi és vallási ünnepek, a magyarság és a székelység történetének egyes eseményeire szervezett megemlékezések gyakori éneke Kölcsey *Himnusza* és a *Szózat* mellett. László Ferenc kitűnő kolozsvári zenetörténész gondolatait idézve: „A székelyeknek nincs külön himnuszuk. Amíg az erdélyi rendek egyikeként társadalmilag külön álltak, föl sem vetődött ennek szükségessége, az újkorban pedig, amikor megjelentek a nemzetek, a székelyek politikailag betagozódtak a magyarságba, így még kevésbé kellett nekik saját himnusz. Amit századunk harmincas éve óta székely himnusz gyanánt énekelnek, a *Ki tudja, merre...* kezdetű ének, a nemzetrészt Trianon utáni tehetetlenségtudatát fejezi ki, azt a szorongató érzést, hogy rajtuk már csak Csaba király és Isten segíthet.”³⁷

És mégis valós tény, hogy a saját himnusz igénye évtizedek óta fennáll. Nem nehéz belátni, hogy ez az igény mennyire indokolt: abban a helyzetben, amelyben egy népcsoport saját országa inkább gyanakvó és távolságtartó, mint baráti, a régi ország pedig már nem az övé, magától értetődő a „külön himnusz” vágya. Ha egy jól körülhatárolható emberi közösség kiválaszt egy dallamot és megteszi himnusszá, akkor azt el kell fogadni, függetlenül attól, hogy milyen célzattal, történelmi korban, földrajzi környezetben íródott. A *Székely himnusz* éneklői politikai kiállást fogalmaztak meg. A rendszerváltozás előtti években a magyarság összetartozás-tudatának kifejezőjévé lett a *Székely himnusz*.

A fentiek ismeretében az a saját, önálló út, amelyet immár száz év alatt bejárt a Csanády–Mihalik szerzőpáros által megírt *Kantaté*, illetve annak folklorizálódott változatai, egyértelműen alátámasztják azt a tényt, hogy ez a

nép választása. A népből a népnek, a nép vágyait, lelkivilágát, keservét, örömét, tiltakozását foglalja versbe, a megmaradás és a kényszerű szembenállás himnusa lett. Talán annak is íródott és nem irodalmi, zenei műnek.

A nép által választott fohász immáron jelképünké vált, a székely címer és zászló mellett ez a jelkép is a regionális önazonosság, a székely közösségi összetartozás modern kifejezője.

■ JEGYZETEK

1. *Magyar Értelmező Kéziszótár*. <https://mek.oszk.hu/>, (2020. jún. 18.)
2. Sylvester Lajos: *Szaba királyfi csillagösvényen*. Háromszék, 2000. febr. 12. 2877. sz.
3. Katona Zoltán: *Csanády György élete – ahogyan kevesen ismerték*. Liget 2020. febr. 21. <https://liget.ro> (2020. jún. 18.)
4. Csanády György: *A Májusi Nagydíjat*. Bp., 1941. 4.
5. Katona Zoltán: i. m.
6. *Magyar Életrajzi Lexikon* 1000–1990 – MEK <https://mek.oszk.hu> (2020. jún. 19.)
7. Szilágyi Mihály: *A himnuszíró orvos*. Népművelés 2018. jún. 6. <https://e-nepujas.ro/articles/himnusziro-orvos> (2021. szept. 16)
8. Dümmert Dezső: *A nemzethalál víziója és Trianon*. In: *Trianon Kalendárium*. Bp., 1988.
9. Kríza Ildikó: *A Székely himnusz születésének háttere*. Honismeret 2003. XXXI. évf. 5. sz. 60.
10. Csanády: i. m. 3.
11. Csanády: i. m. 3–4.
12. Kríza: i. m. 58.
13. Spaller Árpád: *Száz éves a Székely Himnusz 1921–2021*. Bp., 2021. 8.
14. Kríza: i. m. 59.
15. Kríza: uo.
16. Kríza: i. m. 60.
17. Ablonczy Balázs: *Keletre, magyar! A magyar turanizmus története*. Bp., 2016, 153.
18. Kríza: i. m. 62.
19. Kríza: i. m. 64.
20. Kríza: i. m. 58.
21. Csanády: i. m. 4–7.
22. Kríza: i. m. 66.
23. A korabeli forrásokban és Csanády egyes közleményeiben is ez az időpont szerepel, azonban az 1941-ben kiadott *A Májusi Nagydíjat*ban Csanády 1921. május 20-át jelöli meg – 69 oldal.
24. Az időpontot 1922. május 22-re datálta Csanády 1941-ben, a *Függetlenségnek adott riportjában*.
25. Spaller: i. m. 21.
26. Nem tudni, hogy tudatosan, vagy csupán nem ismerték azok kilétét.
27. Spaller: i. m. 46–47.
28. Spaller: i. m. 51.
29. László Ferenc: *Melyik az igazi székely himnusz?* Új ember Magazin 2002. máj. 23.
30. Végl Dániel: *A „székely” himnusz – DOBSZAY LÁSZLÓ* <https://hvg.hu/> (2020. jún. 19.)
31. Kríza: i. m. 65.
32. Szócs Lóránt: *Fohászból lett himnusz*. Székelyhon 2014. június 30. <https://szekelyhon.ro> (2020. jún. 19.)
33. Kríza: i. m. 65.
34. Deák-Sárosi László: *A Székely himnusz ritmusáról és három szövegváltozatáról*. <https://nemzetikonyvtar.blog.hu/> (2022. aug. 07.)
35. Uo.
36. Kríza: i. m. 66–67.
37. László Ferenc: *Melyik az igazi székely himnusz?* Új ember Magazin 2000. aug. 18–19.

Továbbá:

Csanády György hagyatéka . Haáz Rezső Múzeum, Székelyudvarhely

Kónya Ádám: *Az „igazi” székely himnusz forrásvidéke*. Romániai Magyar Szó 1994. szept. 10–11.